

कनकासुन्दरी गाउँपालिकाको खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक, २०७८

प्रस्तावना

स्वच्छ, सुरक्षित र गुणस्तरीय खानेपानी तथा सरसफाइ सेवामा पहुँच प्राप्त गर्ने नागरिकको मौलिक अधिकारको सम्मान, संरक्षण र परिपूर्ति गरी खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता संस्था लगायतका संगठित संस्थाहरुका माध्यमबाट सहज र दिगो रूपमा स्वच्छ तथा गुणस्तरीय खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी सेवा उपलब्ध गराउने सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

नेपालको संविधानको धारा २२६ बमोजिम यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकाको ८ औँ गाउँ सभाले यो ऐनको तर्जुमा गरेको छ ।

परिच्छेद १

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यस ऐनको नाम कनकासुन्दरी गाउँपालिकाको खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छता ऐन, २०७८" रहेको छ ।

(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **परिभाषा :** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,

(क) "अनुमतिपत्र" भन्नाले दफा १४ बमोजिमको अनुमतिपत्र सम्झनु पर्दछ ।

(ख) "अनुमतिपत्र प्राप्त संस्था" भन्नाले खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी सेवा प्रदान गर्ने संगठित संस्था सम्झनु पर्दछ ।

(ग) "आयोजना" भन्नाले खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी सेवा प्रदान गर्ने भौतिक संरचनाको निर्माण, विस्तार वा सुधार र तत्सम्बन्धी अन्य कार्य गर्ने उद्देश्यले सञ्चालित आयोजना सम्झनु पर्दछ ।

(घ) "उपभोक्ता" भन्नाले खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी सेवा उपयोग गर्ने व्यक्ति, संस्था वा निकाय सम्झनु पर्दछ ।

- (ड) "उपभोक्ता संस्था" भन्नाले सामुदायिक रुपमा सामुहिक हितका लागि खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी सेवा सञ्चालन गर्ने सामुदायिक संस्था सम्झनु पर्दछ ।
- (च) "खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समिति" भन्नाले खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धी सेवा उपयोग गर्ने उपभोक्ता घरधुरी सदस्यहरूले उपभोक्ता संस्थाको रुपमा रहेको सामुदायिक संस्थाको विधान बमोजिम साधारण सभा वा अधिवेशनबाट गठन हुने समितिलाई जनाउँदछ ।
- (छ) "खानेपानी सेवा" भन्नाले खानेपानीको सञ्चय, स्थानान्तर तथा वितरण गरी घरेलु, सार्वजनिक, संस्थागत वा औद्योगिक उपयोगको लागि खानेपानी आपूर्ति गर्ने कार्य सम्झनु पर्दछ र सो शब्दले थोक, ट्याङ्कर वा बोतलबन्दी रुपमा खानेपानी उपलब्ध गराउने कार्यलाई समेत जनाउँछ ।
- (ज) "खानेपानीको सार्वजनिक उपयोग" भन्नाले सार्वजनिक रुपमा जडान भएका धाराबाट उपभोक्ताको लागि वितरण हुने खानेपानीको उपयोग सम्झनु पर्दछ र सो शब्दले अग्नी नियन्त्रण लगायत अत्यावश्यक अवस्थामा सार्वजनिक स्थानहरूमा प्रयोग गर्ने खानेपानीको उपयोगलाई समेत जनाउँछ ।
- (झ) "खानेपानीको संस्थागत उपयोग" भन्नाले सरकारी, सार्वजनिक, व्यावसायिक वा व्यापारिक संस्थाहरूले प्रयोग गर्ने खानेपानीको उपयोग सम्झनु पर्दछ र सो शब्दले औद्योगिक संस्थाहरूले औद्योगिक प्रयोजन बाहेकका लागि उपयोग गर्ने खानेपानी समेतलाई जनाउँछ ।
- (ञ) "गुणस्तरीय खानेपानी" भन्नाले मानव तथा पशुको दिसामा हुने इकोली र स्वास्थ्यलाई हानी गर्ने भौतिक, जैवीक र रसायनिक पदार्थहरू नरहेको गुणस्तरयुक्त स्वच्छ खानेपानी सम्झनु पर्दछ ।
- (ट) "घरेलु उपयोग" भन्नाले पिउन, हातमुख तथा लुगा धुन, नुहाउन, खाना पकाउन, जीवजन्तु तथा पशुपन्छीलाई खुवाउन, करेसाबारी, शौचालय वा यस्तै अन्य व्यक्तिगत तथा घरायसी प्रयोजनका लागि प्रयोग गरिने खानेपानीको उपयोग सम्झनु पर्दछ ।
- (ठ) "शौचालय" भन्नाले मानव मलमूत्र सुरक्षित रुपमा मानव सम्पर्कबाट अलग गर्ने सुविधा सहितको संरचनालाई जनाउँदछ ।
- (ड) ढल निकास " भन्नाले मानव मलमूत्र सहित वा रहित फोहोरपानीलाई सतही वा भूमिगत ढल प्रणाली वा अन्य कुनै तरिकाबाट संकलन र स्थानान्तरण गर्ने कार्य सम्झनु पर्दछ ।

- (ढ) "तोकिएको वा तोकिए बमोजिम" भन्नाले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्दछ ।
- (ण) "पानीको स्रोत" भन्नाले प्राकृतिक रूपमा पानी निस्सृत हुने नदी, खोला, ताल, पोखरी, इनार, कुवा तथा मूल जस्ता सतही वा भूमिगत जलस्रोत सम्झनु पर्छ र सो शब्दले आकाशे पानी तथा पानीको आपूर्ति गर्ने मानव निर्मित संरचनालाई समेत जनाउँछ ।
- (त) "फोहोरपानी" भन्नाले खानेपानीको घरेलु, सार्वजनिक तथा संस्थागत उपयोग पश्चात निष्काशन हुने मानव मलमूत्र सहित वा रहितको फोहोरपानी सम्झनु पर्दछ र सो शब्दले फोहोरपानीसँग मिसिएर आउने वर्षातको पानीलाई समेत जनाउँछ ।
- (थ) "सरसफाइ सेवा" भन्नाले फोहोर पानी व्यवस्थापन तथा ढल निकास गरी वातावरणीय स्वच्छता कायम राख्ने कार्य सम्झनु पर्दछ र सो शब्दले पानीको स्रोतको संरक्षण गर्न ढल निकास प्रणाली, फोहोर पानी प्रशोधन प्रणाली तथा सार्वजनिक शौचालयको निर्माण, सञ्चालन तथा प्रवर्द्धन गर्ने कार्यलाई समेत जनाउँदछ ।
- (द) "स्वच्छता" भन्नाले नियमित रूपमा शौचालयको प्रयोग गर्ने, नियमित रूपमा साबुन पानीले हात धुने, घरायसी तहमा पिउने पानीको सुरक्षित व्यवस्थापन र शुद्धिकरण गर्ने, व्यक्तिगत सरसफाइ कायम गर्ने र घर भित्र र बाहिरका तरल र ठोस फोहोर मैलाको उचित व्यवस्थापन गरी पूर्ण स्वच्छता कायम गर्ने कार्यलाई समेत जनाउँदछ ।
- (ध) "संगठित संस्था" भन्नाले खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी सेवा सञ्चालन गर्नको लागि यस ऐन तथा अन्य प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई स्थापना भएका खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता संस्थालाई जनाउँदछ र सो शब्दले प्रचलित कानून बमोजिम खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा प्रदान गर्ने उद्देश्यले स्थापना भएका अन्य संस्था समेतलाई जनाउँछ ।
- (न) "सेवा प्रणाली" भन्नाले खानेपानीको मुहान, पाइप, प्रशोधन संयन्त्र, जल भण्डारण संरचना, जलाशय वा सरसफाइ सेवासँग सम्बन्धित संरचना वा त्यस्तै किसिमका अन्य उपकरण वा संरचना सम्झनु पर्दछ र सो शब्दले खानेपानी तथा सरसफाइ सेवासँग आवद्ध भएको घर, जग्गा र त्यसमा निर्मित संरचनालाई समेत जनाउँछ ।
- (प) "सेवा प्रदायक" भन्नाले खानेपानी सेवा, सरसफाइ सेवा र स्वच्छतासम्बन्धी सेवा प्रणालीको निर्माण, सञ्चालन तथा व्यवस्थापनको माध्यमबाट खानेपानी तथा

सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी सेवा उपलब्ध गराउने उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्था सम्झनु पर्दछ ।

- (फ) “सेवा क्षेत्र” भन्नाले उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छता सेवा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नका लागि निर्धारण गरिएको वा अनुमतिपत्रमा उल्लेख गरिएको क्षेत्र सम्झनु पर्दछ ।

परिच्छेद २

खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचको अधिकार र खानेपानी प्रणालीसम्बन्धी व्यवस्था

३. खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचको अधिकार : (१) यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकामा रहेका प्रत्येक नागरिकलाई विना भेदभाव स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइमा सहज र सुलभ पहुँचको अधिकार हुनेछ र यस ऐन तथा प्रचलित कानून बमोजिम त्यस्तो अधिकारको सम्मान, संरक्षण, सम्वद्र्धन र परिपूर्ति हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचको अधिकार अन्तर्गत यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकामा प्रत्येक नागरिकलाई देहायको अधिकार हुनेछ
ः

(क) उपभोक्ता संस्था स्थापना गर्ने अधिकार र स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइमा सहज र सुलभ पहुँचको अधिकार,

(ख) नियमित रूपमा पर्याप्त, स्वच्छ र गुणस्तरीय खानेपानी प्राप्त गर्ने अधिकार,

(ग) गुणस्तरीय सरसफाइमा सहज र सुलभ रूपमा पहुँचको अधिकार
।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको अधिकारको सम्मान, संरक्षण, सम्वद्र्धन, परिपूर्ति र कायान्वयन गर्ने जिम्मेवारी यस कनकासुन्दरी गाउँपालिका र सम्बन्धित उपभोक्ता संस्थाको हुनेछ र यसका लागि यस कनकासुन्दरी गाउँपालिका र सम्बन्धित उपभोक्ता संस्थाले नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी आवश्यक सहयोग प्राप्त गर्न सक्नेछन् ।

(४) यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रमा रहेका उपभोक्ता संस्थाहरूले आपूर्ति गर्ने खानेपानीको सुविधास्तर निर्धारण गर्न सक्नेछ र यस प्रयोजनका लागि खानेपानीको सुविधास्तरको लागि उपभोक्ता संस्थाहरूसँग छलफल गरी आवश्यक सूचकहरू निर्धारण गर्न सक्नेछ ।

४. **खानेपानीका स्रोतमाथिको अधिकार:** (१) यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकामा जलस्रोतको उपयोग गर्दा खानेपानीलाई पहिलो प्राथमिकता प्रदान गरिने छ ।

(२) प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएपनि घरेलु उपयोगका लागि पानीको उपयुक्त परिमाणको व्यवस्था गरेर मात्र जलस्रोतको उपयोगसँग सम्बन्धित सिंचाई, जलविद्युत जस्ता आयोजना र अन्य प्रयोजनको लागि प्रयोग गर्नु पर्नेछ ।

(३) यस ऐन तथा प्रचलित कानून बमोजिम कुनै उपभोक्ता संस्था वा समुदायले सामुदायिक हित हुनेगरी परम्परागत रूपमा वा उपभोक्ता संस्थाका माध्यमबाट घरेलु, सार्वजनिक र संस्थागत प्रयोजनका लागि उपयोग गर्दै आएको खानेपानीको परिमाण बराबरको जलस्रोतमा सोही प्रयोजनको लागि त्यस्तो उपभोक्ता संस्था वा समुदायको अधिकार सुरक्षित रहनेछ ।

(४) कुनैपनि खानेपानी प्रणालीबाट उपलब्ध भएको खानेपानी सेवा कुनै कारणले प्रभावित हुने भएमा अर्को वैकल्पिक व्यवस्था नभएसम्म प्रभावित व्यक्ति, बस्ती, समुदाय र सामाजिक संस्थालाई सो खानेपानी प्रणालीबाट खानेपानी सेवा प्राप्त गर्ने अधिकार सुरक्षित रहनेछ ।

(५) खानेपानी तथा सरसफाइ सेवासँग सम्बन्धित प्रणाली तथा संरचनालाई प्रतिकूल असर पर्ने गरी अन्य कुनै निकाय वा विकास परियोजनाले कुनै संरचना बनाउनु परेमा प्रभावित उपभोक्ता संस्थाको सहमति लिनु पर्नेछ ।

(६) कुनै विकास परियोजना वा आयोजनाका कारण उपभोक्ता संस्थाद्वारा सञ्चालित वा परम्परागत रूपमा सञ्चालित खानेपानी आपूर्ति प्रणाली वा संरचनामा क्षति भएमा उक्त परियोजना वा आयोजनाले प्रभावित उपभोक्ता संस्थालाई न्यायोचित क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउनुका साथै प्रभावित खानेपानी प्रणाली र संरचनाको मर्मत सम्भार गर्नु पर्नेछ ।

(७) नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारले यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकामा रहेको खानेपानीका स्रोतबाट खानेपानी संकलन तथा प्रशोधन गरी निर्यात वा अन्य कुनै व्यापार गर्न कुनै संस्थालाई अनुमतिपत्र दिनुपूर्व यस कनकासुन्दरी गाउँपालिका र प्रभावित उपभोक्ता संस्था वा समुदायको सहमति लिनु पर्नेछ ।

५. **पानीको स्रोत तथा मुहानको संरक्षण :** (१) खानेपानी तथा सरसफाइमा योगदानका लागि खानेपानीका मुहान तथा स्रोत संरक्षण गर्नु सबै नागरिक, स्थानीय समुदाय, संघ संस्था र निकायको कर्तव्य हुनेछ ।

(२) यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकामा रहेका खानेपानीको स्रोत तथा मुहानको संरक्षणका लागि कनकासुन्दरी गाउँपालिका र सम्बन्धित उपभोक्ता संस्थाको समन्वयमा देहाय बमोजिमका कार्यहरू गर्नु पर्नेछ ः

- (क) खानेपानीको स्रोत संरक्षणको लागि जलाधार, पानी निश्रुत भएर आउने मुलाधार, सिमसार र वन क्षेत्र संरक्षण गरी बाढी, पैहो नियन्त्रण गर्ने र खानेपानीको मूल वा मुहानलाई दिगो बनाई राख्न नियमित रूपमा मर्मत सम्भार र सरसफाइ गर्ने ।
- (ख) खानेपानीको स्रोतलाई प्रदूषण हुन नदिने र पानीको स्रोत नष्ट वा लोप हुनबाट बचाउने,
- (ग) खानेपानीको संरक्षण र समुचित उपयोगका बारेमा खानेपानी उपभोक्ता वा सम्बन्धित पक्षहरूलाई सचेतना अभिवृद्धि गर्ने ।
- (घ) खानेपानीको स्रोत प्रदूषण हुन नदिन तथा पानीको मूल वा वहाव क्षेत्रको संरक्षणका लागि जैविक खेती गर्न र चरीचरण तथा आगलागी नियन्त्रण गर्न कृषकहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- (ङ) खानेपानीको मूहान वा वहाव क्षेत्र वा सो क्षेत्रका प्रणालीमा प्रतिकूल असर पर्नेगरी विषादी वा विष्फोटक पदार्थ प्रयोग गर्न बन्देज गर्ने ।
- (च) खानेपानीको स्रोत र वहाव प्रणालीमा हुने प्रदूषण नियन्त्रणका लागि आवश्यक पर्ने अन्य कार्यहरू गर्ने ।

(३) यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकामा रहेका उपभोक्ता संस्थाले अन्य छिमेकी गाउँपालिकाको क्षेत्रमा रहेको मुहान वा स्रोतबाट खानेपानी ल्याएको भएमा त्यस्तो क्षेत्रको खानपानीको मूहान तथा स्रोत संरक्षणका लागि सम्बन्धित स्थानीय तहसँग समन्वय गर्नुपर्नेछ ।

(४) व्यापारिक तथा नाफामूलक प्रयोजनका लागि खानेपानी आपूर्ति गर्न अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले आफ्नो स्रोत साधन प्रयोग गरी उपदफा (२) बमोजिमका कार्यहरू गर्नु पर्नेछ ।

(५) खानेपानीको प्रयोजनका लागि निर्माण गरिएका कुनै पनि प्रकारका धाराहरूबाट पानी प्रयोग गर्ने समयमा बाहेक अन्य समयमा पानी खेर फाल्न पाइने छैन ।

६. **भूमिगत पानीको उपयोग** : (१) भूमिगत पानीको उपयोगका लागि नेपाल सरकारले बनाएको मापदण्डलाई मध्यनजर गर्दै कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले आवश्यक मापदण्ड बनाई लागु गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको मापदण्डको अधीनमा रही व्यक्ति, उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले भूमिगत पानीको उपयोग गर्न सक्नेछन् ।

७. **खानेपानी तथा सरसफाइ प्रणाली** : (१) यस कनकासुन्दरी गाउँपालिका भित्र खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिको रुपमा रहने उपभोक्ता संस्थाका माध्यमबाट सामुहिक रुपमा स्वच्छ, सुरक्षित तथा गुणस्तरीय खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी सेवाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ ।

(२) भौगोलिक जटिलता, बढी लागत तथा विशिष्टकृत प्राविधिक सीपको आवश्यकता र दक्ष जनशक्तिको आवश्यकता पर्ने भई कनकासुन्दरी गाउँपालिका र उपभोक्ता संस्थाले मात्र सम्पन्न गर्न नसक्ने प्रकृतिका खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाको सहलगानीमा निर्माण, सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि कनकासुन्दरी गाउँपालिका र उपभोक्ता संस्थाले नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारसँग सहयोग माग गर्न सक्नेछन् ।

(३) खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाको निर्माण गर्दा र भौतिक संरचना बनाउँदा उपभोक्ता संस्थाले आफै निर्माण गर्नुपर्नेछ र उपभोक्ता संस्थाले निर्माण गर्न नसक्ने प्रकृतिका र सहलगानीका बहुवर्षिय आयोजनाको भौतिक संरचनाको निर्माणका लागि मात्र प्रतिष्पर्धाका आधारमा निर्माण व्यावसायी छनौट गर्न सकिनेछ ।

(४) कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले सतह तथा भूमिगत पानीको स्रोत पर्याप्त नभएको क्षेत्रमा नागरिकलाई खानेपानी उपलब्ध गराउनको लागि आकाशे पानी संकलन गर्ने तथा अन्य उपयुक्त प्रविधि वा प्रणाली निर्माणका लागि नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारसँगसमेत समन्वय गरी आर्थिक तथा प्रविधिक सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(५) कुनै उपभोक्ता संस्थाले यस कनकासुन्दरी गाउँपालिका सहित अन्य स्थानीय तहको क्षेत्रमा समेत खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा आपूर्ति गरेको रहेछ भने उक्त उपभोक्ता संस्थालाई दुबै तथा सम्बन्धित सबै स्थानीय तहबाट सहयोग गर्न सकिने छ ।

(६) कुनै व्यक्तिको निजी जग्गामा रहेको पानीको स्रोतलाई आफ्नो घरेलु प्रयोजनका लागि उपयोग गर्न पाइने छ र निजी जग्गाको पानीको स्रोतलाई सामुहिक हितका लागि सामुदायिक रुपमा खानेपानी आपूर्ति गर्ने उपभोक्ता संस्थाले पनि उपयोग गर्न सक्नेछ ।

(७) व्यापारिक वा व्यावसायिक रुपमा खानेपानी आपूर्ति गर्न अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले कुनै कारणले नियमित रुपमा खानेपानी सेवा आपूर्ति गर्न नसकेमा सो अवधीका लागि उपभोक्तालाई ट्याङ्कर वा अन्य वैकल्पिक व्यवस्थाद्वारा उपयुक्त गुणस्तर र परिमाणको खानेपानी उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(८) खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समिति=उपभोक्ता संस्था र अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले आफूले सञ्चालन गरेको खानेपानी आपूर्ति प्रणालीको आधारभूत जानकारीहरू (पानीको स्रोत र परिमाण, उपभोक्ता घरधुरी संख्या र जनसंख्या, पदाधिकारी, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्था, लगानी रकम, शुल्क

तथा महशुल दर, सम्पर्क र गुनासा सुनुवाई संयन्त्र आदि) बारे सूचनापाटी तयार गरी सार्वजनिक स्थलमा राख्नुपर्नेछ ।

८. **खानेपानी आयोजना र संरचनाको हस्तान्तरण** : (१) गाउँपालिकामा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहले विकास र निर्माण गरेका खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना र सोसम्बन्धी संरचनाहरू खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिको रूपमा रहेका उपभोक्ता संस्थालाई हस्तान्तरण गर्न सकिने छ ।

(२) व्यावसायिक तथा व्यापारिक प्रयोजनका लागि संगठित संस्थाले सञ्चालन गरेका खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना र सोको संरचनाहरू उक्त संगठित संस्थाले पाएको अनुमतिपत्रको अवधी सकिएपछि वा अनुमतिपत्र खारेज भएको अवस्थामा उक्त आयोजना र सोको संरचनाहरू पनि खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिको रूपमा रहेका उपभोक्ता संस्थालाई हस्तान्तरण गर्न सकिने छ ।

परिच्छेद ३

उपभोक्ता संस्था सम्बन्धी व्यवस्था

९. **खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता संस्थाको गठन** : (१) कनकासुन्दरी गाउँपालिकाको कुनै क्षेत्र वा बस्तीमा सामुदायिक हित र सामुहिक लाभका लागि संस्थागत रूपमा जलस्रोतको उपयोग गरी खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी सेवा सञ्चालन र उपयोग गर्न चाहने उपभोक्ताहरूले खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता संस्था गठन गर्न सक्नेछन् ।

(२) खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता संस्था गठन नभएका क्षेत्रमा कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले उपभोक्ता संस्था गठनका लागि आवश्यक सहयोग र सहजीकरण गर्न सक्नेछ ।

(३) प्रचलित कानून बमोजिम कनकासुन्दरी गाउँपालिकाको क्षेत्राधिकार, दायित्व र जिम्मेवारी अन्तर्गत पर्ने किसिमका खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता संस्थाहरू गठन भएमा उपभोक्ता संस्थाको विधान सहित उपभोक्ता संस्था दर्ताका लागि कनकासुन्दरी गाउँपालिका समक्ष निवेदन दिनुपर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम पेश भएको विधान अनुसारको उपभोक्ता संस्था दर्ता गर्न सामाजिक, आर्थिक र प्राविधिक दृष्टिकोणले उपयुक्त देखिएमा कनकासुन्दरी गाउँपालिका प्रमुख-अध्यक्षले विधान स्वीकृत गरी उपभोक्ता संस्था दर्ताको प्रमाणपत्र प्रदान गर्नु पर्नेछ ।

(५) कुनै एउटा खानेपानीको स्रोत उपयोगका लागि उपभोक्ता संस्था स्थापना भइसकेकोमा सोही खानेपानीको स्रोत प्रयोग गर्नेगरी अर्को उपभोक्ता संस्था दर्ता गर्न पाइने छैन ।

(६) यो ऐन लागु हुनुपूर्व प्रचलित कानून बमोजिम जिल्ला जलस्रोत समिति वा विभिन्न निकायमा दर्ता भई सञ्चालन हुँदै आएका खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्थाःसमूहःसमितिहरु मध्ये प्रचलित संघीय र प्रदेश कानून बमोजिम यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकाको क्षेत्राधिकार, दायित्व र जिम्मेवारी अन्तर्गत पर्ने किसिमका खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्थाःसमूहःसमितिहरु यो ऐन लागु भएपश्चात् यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकामा आफ्नो साविक विधान र दर्ता प्रमाणपत्र पेश गरी उपभोक्ता संस्था अद्यावधिक हुनु पर्नेछ ।

तर यस प्रयोजनका लागि नयाँ उपभोक्ता संस्था दर्ता गर्नुपर्ने छैन ।

(७) उपदफा (६) को प्रयोजनका लागि जिल्ला जलस्रोत समितिले आफ्नो कार्यालयमा दर्ता रहेका तर यस गाउँपालिकाको क्षेत्राधिकार, दायित्व र जिम्मेवारी भित्र पर्ने खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्थाहरुको दर्ता अभिलेख, फाइल र सम्बन्धित कागजातहरु यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले एक वर्षभित्रमा यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकामा हस्तान्तरण गर्नुपर्नेछ ।

(८) प्रचलित कानून बमोजिम नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारको क्षेत्राधिकार अन्तर्गत पर्ने किसिमका खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्थाहरुले यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकाको क्षेत्रमा खानेपानी तथा सरसफाई सेवा सञ्चालन गर्दै आएको भएमा उक्त संस्थाको दर्ता प्रमाणपत्र, विधान र खानेपानीको स्रोत सहितको विवरण यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले एक वर्षभित्रमा यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकामा अभिलेखको रूपमा राख्नका लागि उपलब्ध पर्नेछ ।

(९) गाउँपालिकामा दर्ता वा अद्यावधिक भएका खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्थाले प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीन महिनाभित्रमा आफ्नो लेखा परीक्षण प्रतिवेदन र वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन कनकासुन्दरी गाउँपालिका समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।

(१०) खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्थाले आफूले उपयोग गर्दै आएको खानेपानीको स्रोत उपयोग अनुमतिपत्रलाई प्रत्येक पाँच वर्षमा कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले तोकेको दस्तुर तिरी नवीकरण गराउनु पर्नेछ, तर उपभोक्ता संस्था नवीकरण गर्नुपर्ने छैन ।

(११) कुनै क्षेत्रमा रहेका खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्थाहरु एक आपसमा गाभिन वा आवश्यकताका आधारमा अलग अलग हुन सक्ने छन् ।

(१२) उपभोक्ता संस्था सम्बन्धी अन्य व्यवस्थाहरु तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१०. खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता संस्था सङ्गठित संस्था हुने : (१) यस ऐन तथा प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भएका खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता संस्था अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला स्वशासित र सङ्गठित संस्था हुनेछ ।

(२) खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता संस्थाको सबै काम कारवाहीको निमित्त आफ्नो छुट्टै छाप हुनेछ ।

(३) खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता संस्थाले व्यक्ति सरह चल अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्न, उपभोग गर्न, बेचबिखन गर्न वा अन्य किसिमले व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

(४) खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता संस्थाले व्यक्ति सरह नालिस उजूर गर्न र उपभोक्ता संस्था उपर पनि सोही नामबाट नासिल उजूर लाग्न सक्नेछ ।

११. उपभोक्ता संस्थाको कार्यसमिति : (१) खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता संस्थाको कार्यसमिति कम्तिमा सात र बढीमा पन्ध्र सदस्यीय हुनुपर्नेछ र कार्यसमिति गठन गर्दा उपभोक्ता संस्थाको क्षेत्रभित्रका विभिन्न जातजातिको प्रतिनिधित्व, लैंगिक, अपांगता र सामाजिक समावेशीकरणलाई ध्यान दिनु पर्नेछ ।

(२) उपभोक्ता संस्थाको कार्यसमितिमा कम्तिमा ५० प्रतिशत महिला प्रतिनिधि हुनु पर्नेछ र अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्ष मध्ये कम्तिमा दुई पदमा महिला पदाधिकारी हुनु पर्नेछ ।

(३) खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता संस्थाको कार्यसमितिको कार्यकाल चार वर्षको हुनेछ ।

(४) कुनै पनि व्यक्तिले अध्यक्षको रूपमा बढीमा दुई कार्यकाल मात्र काम गर्न पाउने छ र कुनै पनि व्यक्ति कुनै एउटै पदमा दुई पटक भन्दा बढी दोहोरिएर पदाधिकारी बन्न पाउने छैन ।

(५) उपभोक्ता संस्थाको कार्यसमितिको गठन वा विघटन उपभोक्ता संस्थाको साधारण सभाको रूपमा आयोजना गरिने अधिवेशनले मात्र गर्न सक्नेछ ।

(६) उपभोक्ता संस्थाको प्रत्येक वर्ष साधारण सभा आयोजना गरी वार्षिक कार्यक्रम र लेखा परीक्षण प्रतिवेदन पारित गर्नुपर्नेछ र आवश्यकता अनुसार विशेष साधारण सभा पनि आयोजना गर्न सकिनेछ ।

(७) उपभोक्ता संस्थाको साधारण सभा वा अधिवेशन आयोजना गर्नका लागि यस कनकासुन्दरी गाउँपालिका र सम्बन्धित निकायले आवश्यकता अनुसार सहयोग तथा सहजीकरण गर्न सक्नेछन् ।

१२. **उपभोक्ता संस्थाको विधान:** उपभोक्ता संस्थाको विधानमा देहाय बमोजिमका व्यवस्थाहरु समावेश गर्नुपर्नेछ :

- (क) उपभोक्ता संस्थाको नाम, ठेगाना, कार्यक्षेत्र र स्रोत
- (ख) उपभोक्ता संस्थाको उद्देश्य र कार्यहरु
- (ग) सदस्यता (सदस्य, सदस्य शुल्क, सदस्यता शुल्क छुट, सदस्यता नहरने आदि)
- (घ) अधिवेशन, वार्षिक साधारण सभा, विशेष साधारण सभा र अधिवेशन तथा साधारण सभाका कार्यहरु
- (ङ) कार्यसमितिको गठन र कार्यसमितिका काम, कर्तव्य र अधिकारहरु
- (च) कार्यसमितिको बैठक र कार्यविधि
- (छ) पदाधिकारीहरुको काम, कर्तव्य र अधिकारहरु
- (ज) अविश्वासको प्रस्ताव
- (झ) उपभोक्ता संस्थाको कोष, सेवा शुल्क र आर्थिक स्रोत संकलन तथा चल अचल सम्पत्ति व्यवस्थापन, लेखा परीक्षण
- (ञ) निर्वाचन सम्बन्धी व्यवस्था
- (ट) विविध (विधान संशोधन, संस्था विघटन, विनियम बनाउन सक्ने व्यवस्था आदि)

(२) खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता संस्थाको विधानमा स्थानीय आश्यकता र उपभोक्ता संस्थाले सञ्चालन गर्ने खानेपानी आयोजनाको प्रकृतिका आधारमा थप व्यवस्थाहरु समावेश गर्न सकिनेछ ।

१३. **उपभोक्ता संस्थाको कोष :** (१) उपभोक्ता संस्थाको एक कोष रहने छ र उक्त कोषमा उपभोक्ता सदस्यता शुल्क, खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा शुल्क, कनकासुन्दरी गाउँपालिका र विभिन्न निकाय तथा संघ संस्थाबाट प्राप्त रकम र कानून बमोजिम प्राप्त रकम जम्मा गर्नुपर्नेछ ।

(२) उपभोक्ता संस्थाले खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी आयोजना निर्माण, सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि कनकासुन्दरी गाउँपालिका र विभिन्न सरकारी निकाय तथा गैरसरकारी संघ संस्थासँग सहयोग प्राप्त गर्न सक्नेछन् ।

(३) उपभोक्ता संस्थाले आफ्नो कोषमा भएको रकमलाई खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाको दिगोपना तथा मर्मत सम्भार गर्न र अन्य कुनै निकायहरूसँगको सहलगानीमा खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना सञ्चालनका लागि समेत सदुपयोग गर्न सक्नेछ ।

(४) उपभोक्ता संस्थाले आफ्नो विधानमा भएको व्यवस्था बमोजिम लेखा परीक्षक नियुक्त गरी संस्थाको वार्षिक आय व्ययको लेखा परीक्षण गराई वार्षिक साधारण सभाबाट पारित गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद ४

अनुमतिपत्र सम्बन्धी व्यवस्था

१४. **अनुमतिपत्र लिनुपर्ने:** (१) यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकाको कुनै क्षेत्रमा कुनै कम्पनी वा उद्योग जस्ता व्यावसायिक संस्थाले नाफामूलक वा व्यापारिक प्रयोजनका लागि खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा प्रदान गर्ने आयोजना वा सेवा प्रणालीको सर्भेक्षण, निर्माण, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न र खानेपानीको स्रोतको व्यावसायिक उपयोग गर्न चाहेमा यस ऐन बमोजिम कनकासुन्दरी गाउँपालिकाको कार्यगाउँपालिकाबाट अनुमतिपत्र लिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि सामुदायिक रूपमा सामुहिक प्रयोजनका लागि उपभोक्ता संस्थाले खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाको सर्भेक्षण, निर्माण, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न र खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिको रूपमा रहेका उपभोक्ता संस्थाद्वारा खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी सेवा प्रदान गर्न अनुमतिपत्र लिनुपर्ने छैन ।

(३) यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र वा क्षेत्रबाट उपदफा (१) बमोजिम व्यापारिक, व्यावसायिक तथा औद्योगिक प्रयोजनका लागि खानेपानी आयोजना वा सेवा प्रणाली सञ्चालन गर्न चाहने व्यावसायिक किसिमका संगठित संस्थाले सम्बन्धित विषयको आर्थिक, प्राविधिक तथा प्रचलित कानून बमोजिमको वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तथा कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले तोकेको अन्य आवश्यक विवरण र अनुमतिपत्र दस्तुर समेत संलग्न गरी यस कनकासुन्दरी गाउँपालिका समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम प्राप्त निवेदनमा छानबिन गर्दा थप कागजात आवश्यक पर्ने वा कुनै विषयमा थप स्पष्ट गर्नुपर्ने देखिएमा यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले सो बमोजिमका कागजातहरू पेश गर्न वा स्पष्ट गर्न बढीमा पन्ध्र दिनको समय दिनु पर्नेछ ।

१५. **अनुमतिपत्र दिनुपर्ने :** (१) दफा १४ बमोजिम परेको निवेदनमा कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले आवश्यक जाँचबुझ गर्दा आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्र पर्ने विषय भई अनुमतिपत्र दिन उपयुक्त देखिएमा त्यस्तो निवेदन परेको मितिले तीस दिनभित्र यस ऐन र अन्य प्रचलित कानून बमोजिमका शर्तहरू समेत उल्लेख गरी निवेदक संस्थालाई

व्यापारिक, व्यावसायिक तथा औद्योगिक प्रयोजनका लागि खानेपानी आपूर्ति गर्न अनुमतिपत्र दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (२) बमोजिमको अनुमतिपत्र प्रदान गर्दा बढीमा पाँच वर्षका लागि मात्र प्रदान गर्न सकिने छ र सो अवधी पश्चात् कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले तोकेको दस्तुर बुझाई बढीमा एक पटक मात्र अर्को पाँच वर्षका लागि अनुमतिपत्र नवीकरण गर्न सकिने छ ।

(३) अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाको अनुमतिपत्रको अवधी समाप्त हुने वर्ष उक्त खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना सञ्चालनका लागि सम्बन्धित क्षेत्रमा उपभोक्ता संस्था स्थापना गरी सोही उपभोक्ता संस्थालाई आयोजना हस्तान्तरण गर्नुपर्नेछ ।

(४) यो ऐन प्रारम्भ हुनु अगावै व्यवसायिक तथा औद्योगिक रुपमा खानेपानी उपयोग गरिरहेका संगठित संस्थाले यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले एक वर्षभित्रमा यस ऐन तथा प्रचलित कानून बमोजिमको प्रक्रिया पूरा गरी अनुमतिपत्र लिनु पर्नेछ ।

(५) उपदफा (१) र (४) बमोजिम अनुमतिपत्र नलिएका संगठित संस्थाले व्यापारिक तथा नाफामूलक प्रयोजनका लागि खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा, आयोजना वा सेवा प्रणाली निर्माण, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न वा खानेपानीको स्रोतको व्यवसायिक तथा औद्योगिक उपयोग गर्न पाउने छैन ।

१६. अनुमतिपत्र प्रदान नगरिने : (१) यस ऐन वा प्रचलित कानून बमोजिम उपभोक्ता संस्थाद्वारा सामुदायिक रुपमा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा प्रदान भइहेको क्षेत्रमा र व्यावसायिक तथा व्यापारिक वा औद्योगिक प्रयोजनका लागि खानेपानी सेवा सञ्चालन गर्न कुनै संगठित संस्थालाई अनुमति प्रदान गरिएको बसोवास क्षेत्र वा औद्योगिक क्षेत्रमा अर्को कुनैपनि संगठित संस्थालाई सोही प्रयोजनका लागि अनुमतिपत्र प्रदान गरिने छैन ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै व्यवस्था गरिएको भए तापनि अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले सेवा क्षेत्रमा गुणस्तरीय सेवा प्रदान नगरेमा वा नियमित रुपमा खानेपानी सेवा आपूर्ति गर्न नगरेमा वा माग अनुसारको खानेपानी सेवा आपूर्ति गर्न नसकेमा वा कुनै कारणले त्यस्तो संस्था विघटन भएमा वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाको अनुमतिपत्र खारेज भएमा उक्त क्षेत्रमा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा प्रदान गर्नका लागि यस ऐनमा गरिएको व्यवस्था अनुसार अर्को संस्थालाई नयाँ अनुमतिपत्र प्रदान गर्न सकिने छ ।

(३) उपभोक्ता संस्थाद्वारा सामुदायिक रुपमा खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी सेवा प्रदान गर्नका लागि प्रयोग भइरहेको खानेपानीको स्रोतमा प्रतिकूल असर पर्नेगरी व्यावसायिक तथा व्यापारिक वा औद्योगिक प्रयोजनका लागि खानेपानी सेवा सञ्चालन गर्न अनुमतिपत्र प्रदान गरिने छैन ।

१७. अनुमतिपत्र खारेज : (१) यस ऐन बमोजिम अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले ऐन नियम विपरितको कुनै काम गरेमा वा नियमित रुपमा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा उपलब्ध

नगराएमा वा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा प्रदान गरे वापत अनुमतिपत्रमा उल्लेख गरिए भन्दा बढी शुल्क लिएमा वा अनुमतिपत्रमा उल्लिखित समयभित्र खानेपानी आयोजना वा सेवा प्रणालीको निर्माण तथा सञ्चालन र व्यवस्थापन नगरेमा कनकासुन्दरी गाउँपालिकाको गाउँकार्यपालिकाले अनुमतिपत्रमा उल्लेखित काममा आवश्यक सुधार गरी सेवा सञ्चालन गर्नका लागि अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थालाई निर्देशन दिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको अवस्थाको विद्यमानता भए नभएको कुरा पहिचान गर्नका लागि कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले अनुगमन समिति गठन गरी प्रतिवेदन तयार गर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम दिइएको निर्देशन तथा आदेशको पालना नगरेमा ख कनकासुन्दरी गाउँपालिकाको गाउँकार्यपालिकाले यस ऐन बमोजिम प्रदान गरेको अनुमतिपत्र खारेज गर्नु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम अनुमतिपत्र खारेज गर्नु अघि कनकासुन्दरी गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले सम्बन्धित अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थालाई सात दिनको समय दिई आफ्नो सफाई पेश गर्ने मौका दिनु पर्नेछ ।

परिच्छेद ५

खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था

१८. **खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा उपलब्ध गराउनु पर्ने** : (१) यस ऐन तथा प्रचलित कानून बमोजिम अनुमति लिनु नपर्ने उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संगठित संस्थाले आफ्नो सेवा क्षेत्रभित्रका खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ताहरूले नियमित र न्यायोचित रूपमा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा उपयोग गर्न पाउने गरी आवश्यक व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(२) आफ्नो सेवा क्षेत्रभित्र खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा सबै उपभोक्तामैत्री, अपांगता तथा बालमैत्री सहित, बनाउनु पर्ने छ र कुनै पनि आधारमा कुनै पनि भेदभाव गर्न पाइने छैन ।

(३) यस ऐन बमोजिम खानेपानी सेवा उपलब्ध गराउँदा घरेलु उपयोग र सार्वजनिक प्रयोगको लागि आवश्यक व्यवस्था गरेर मात्र संस्थागत, व्यवसायिक तथा औद्योगिक प्रयोजनको लागि पानीको स्रोतको प्रयोग गर्नु पर्नेछ ।

(४) घरायसी तथा सार्वजनिक प्रयोजनका लागि खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा उपलब्ध गराउनका लागि यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले उपभोक्ता संस्थालाई आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(५) यस ऐन बमोजिम अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले आपसी सम्झौता गरी घरेलु, सार्वजनिक, संस्थागत, व्यवसायिक तथा औद्योगिक प्रयोजनको लागि प्रशोधित, अर्धप्रशोधित वा अप्रशोधित पानी थोक रूपमा खरिद बिक्री गर्न सक्नेछ ।

(६) कुनै पनि कारणले खानेपानी आपूर्ति प्रणाली अवरुद्ध भएमा कनकासुन्दरी गाउँपालिका र अन्य सम्बन्धित निकायको सहयोगमा तत्काल मर्मत सम्भार गरी खानेपानी आपूर्ति गर्नुपर्नेछ र मर्मत सम्भार अवधीमा खानेपानी आपूर्तिको लागि अस्थायी वा बैकल्पिक व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

(७) अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले व्यवसायिक उपभोक्तालाई खानेपानी सेवा उपलब्ध गराउँदा पानी उपयोग गरे पश्चात निष्कने फोहोरपानीको व्यवस्थापनका लागि त्यस्ता व्यवसायिक उपभोक्तासँग आपसी सम्झौता गरी सेवा प्रदान गर्नु पर्नेछ ।

१९. **धारा तथा मिटर जडान** : (१) यस ऐन बमोजिम खानेपानी सेवा प्राप्त गर्न चाहने उपभोक्तले धारा तथा मिटर जडानको लागि सम्बन्धित सेवा क्षेत्रको उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्था समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले निर्धारित शुल्क लिई समयमा नै धारा तथा मिटर जडान गरीदिनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) र (२) मा जुनसुकै कुरा लेखएको भएतापनि कुनै प्राविधिक कारणले कुनै सेवा क्षेत्र भित्रका धाराहरुमा मिटर जडान गर्न उपयुक्त नहुने भएमा अन्य उपयुक्त व्यवस्था गरी खानेपानी सेवा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

२०. **ढल निकास सेवा सञ्चालन** : (१) यस ऐन बमोजिम खानेपानी सेवा सेवा प्रदान गर्दा निष्किएको फोहोर पानीको व्यवस्थापनका लागि उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले ढल निकास सेवा सञ्चालन गर्नुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम ढल निकास सेवा सञ्चालन गर्दा ढल निकास सेवा उपयोग गर्ने उपभोक्ताबाट संस्थाले निर्धारित दरमा ढल निकास सेवा शुल्क लिन सक्नेछ ।

२१. **सेवा बन्द गर्न सक्ने** : (१) काबुबाहिरको परिस्थिति उत्पन्न भई खानेपानी सेवाप्रणालीबाट उपलब्ध गराइरहेको खानेपानीको गुणस्तर कायम रहन नसक्ने भएमा वा सेवाको स्तरमा असर पर्ने भएमा वा सेवा बन्द गर्नु पर्ने भएमा त्यस्तो सेवा सुचारु हुन लाग्ने अनुमानित समय समेत उल्लेख गरी उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले उपभोक्तालाई उपयुक्त माध्यमबाट सो कुराको पूर्वसूचना दिई खानेपानी सेवा बन्द गर्न सक्नेछ ।

(२) उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले उपदफा (१) बमोजिम आफ्नो सेवा क्षेत्रभित्र खानेपानी सेवा बन्द गरेमा त्यस्ता संस्थाले बैकल्पिक व्यवस्था गरी उपभोक्तालाई स्वच्छ खानेपानी उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम आफ्नो सेवा क्षेत्रभित्र उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्था आफैले निर्धारण गरेको समय तालिका बमोजिम नियमित रुपमा खानेपानी

वितरण गर्न नसकेमा त्यसरी खानेपानी वितरण गर्न नसकेको अवधिको शुल्क वा महसुल लिन पाउने छैन ।

(४) निर्धारित समयमा शुल्क वा महसुल नबुझाउने वा सेवाको दुरुपयोग गर्ने वा सेवा उपयोग गर्दा पालना गर्नुपर्ने शर्तको उल्लंघन गर्ने उपभोक्ताको सेवा सम्बन्धित संस्थाले पूर्वसूचना दिई बन्द गर्न सक्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम सेवा बन्द गराएकोमा सम्बन्धित उपभोक्ताले शुल्क वा महसुल बुझाई सेवा सुचारु गरीदिन निवेदन दिएमा सम्बन्धित संस्थाले निर्धारण गरेको शुल्क लिई बन्द भएको सेवा पूनः सुचारु गरीदिनु पर्नेछ र उपभोक्ताको कारणले कुनै हानी नोक्सानी भएको पाइएमा सम्बन्धित उपभोक्ताबाट त्यस्तो हानी नोक्सानी भएको रकम भराई लिन सक्नेछ ।

२२. निजी वा सार्वजनिक जग्गामा पाइप बिच्छ्याउन वा अन्य संरचना बनाउन सक्ने :

(१) उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले उपभोक्तालाई खानेपानी सेवा उपलब्ध गराउने प्रयोजनको लागि प्रचलित कानून बमोजिमको प्रकृया पूरा गरी निजी वा सार्वजनिक जग्गामा खानेपानी तथा ढल निकासको पाइप बिच्छ्याउन वा अन्य संरचना बनाउन सक्नेछ ।

(२) उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले कुनै व्यक्तिको निजी जग्गामा पाइप बिच्छ्याउन वा कुनै संरचना बनाउनु परेमा सम्बन्धित जग्गाधनीसँग उक्त जग्गा खरिद गर्न वा लिखित सम्झौता गरी लिजमा लिन वा आपसी सहमतिका आधारमा निःशुल्क लिन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम निजी जग्गा प्राप्त गर्न नसकेमा वा जग्गा प्राप्त गर्न सम्भव नभएमा उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले प्रचलित कानून बमोजिम त्यस्तो जग्गा प्राप्त गर्नको लागि कनकासुन्दरी गाउँपालिका समक्ष अनुरोध गर्न सक्नेछ ।

(४) उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी सेवा, आयोजना वा सेवा प्रणाली निर्माण तथा सञ्चालनका लागि विच्छ्याएको पाइप वा निर्माण गरेको संरचनाका कारण कसैको निजी सम्पत्ति हानी नोक्सानी हुन गएमा त्यस्तो संस्थाले सोको उचित मुआब्जा र क्षतिपूर्ति दिनु पर्नेछ ।

२३. घर जग्गामा प्रवेश गर्न सक्ने : (१) उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्था वा यस ऐन बमोजिमको कामको सिलसिलामा खटिएको संस्थाको पदाधिकारी वा कनकासुन्दरी गाउँपालिकाको पदाधिकारी वा कुनै सरकारी कर्मचारी कुनै व्यक्तिको घर जग्गामा प्रवेश गर्नुपर्ने भएमा सम्बन्धित व्यक्तिलाई पूर्वसूचना दिई त्यस्तो घरजग्गामा प्रवेश गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुन सुकै कुरा लेखिएको भएतापनि कुनै व्यक्तिले खानेपानी सेवाको दुरुपयोग वा सेवाको अनाधिकृत उपयोग गरिरहेको छ भन्ने शङ्का

गर्नुपर्ने पर्याप्त आधार र कारण भएमा सोको लागि सूर्योदय देखि सूर्यास्त नभएसम्मको समयमा पूर्वसूचना नदिई पनि त्यस्तो व्यक्तिको घरजग्गामा प्रवेश गर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको कार्यमा संलग्न व्यक्तिले सम्बन्धित घरजग्गाधनीको कुनै पनि सम्पत्तिमा हानी नोक्सानी पुग्ने कार्य गर्नु हुदैन ।

तर त्यस्तो कार्यमा संलग्न व्यक्तिले कुनै हानी नोक्सानी गरेको पाइएमा संस्थाले सम्बन्धित व्यक्तिलाई न्यायोचित क्षतिपूर्ति दिनु पर्नेछ ।

२४. सेवा प्रणालीसँग सम्बन्धित संरचनाको सुरक्षा: (१) खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना वा सेवा प्रणालीको सुरक्षाको लागि उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाको लिखित अनुरोधमा वा त्यस्तो प्रणालीको सुरक्षा गर्न आवश्यक भएमा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले आवश्यक सुरक्षा व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाको अनुरोधमा सुरक्षा व्यवस्था गरिएकोमा त्यसको लागि लाग्ने सम्पूर्ण खर्च सोही अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले व्यहोर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद ६

महसुल तथा सेवा शुल्क सम्बन्धी व्यवस्था

२५. खानेपानी तथा सरसफाइ महसुल निर्धारण : (१) खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिको रूपमा रहेका उपभोक्ता संस्थाले उपलब्ध गराउने खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाको महसुल सम्बन्धित उपभोक्ता संस्थाको साधारण सभाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ र यसरी निर्धारण गरेको महसुल दरको जानकारी कनकासुन्दरी गाउँपालिकालाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(२) उपभोक्ता संस्थाले खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाको महसुल निर्धारण गर्दा आयोजनाको लागत, खानेपानीको गुणस्तर, सेवाको स्तर, उपभोक्ताहरूको योगदान, उपभोक्ताको बृहद हित, उपभोक्ताको क्रयशक्ति, नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको नीति, कनकासुन्दरी गाउँपालिकाको नीति र खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचको हकसम्बन्धी मौलिक हकलाई समेत आधार मान्नु पर्नेछ ।

(३) यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र रहेका खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता संस्थाले उपदफा (२) बमोजिमका सूचकहरूका आधारमा निर्धारण गर्ने खानेपानी महशुलमा सम्भव भएसम्म एकरूपता कायम राख्न वा व्यापक अन्तर हुन नदिनका लागि आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ ।

(४) अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले व्यावसायिक तथा व्यापारिक र औद्योगिक प्रयोजनका लागि उपलब्ध गराउने खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाको महसुल यस

कनकासुन्दरी गाउँपालिकाको परामर्शमा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा महसुल निर्धारण आयोगले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

२६. **महसुल तथा शुल्क लिन सक्ने** : (१) उपभोक्ताले खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी सेवा उपयोग गरे वापत उपभोक्ता संस्थाले साधारण सभाको निर्धारण बमोजिम र अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले आयोगले निर्धारण गरे बमोजिमका आधार र मापदण्डको अधीनमा रही उपभोक्तासँग महसुल तथा सेवा शुल्क लिन सक्नेछ ।

(२) उपभोक्ताले खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी सेवा उपयोग गरे बापतको महसुल तथा सेवा शुल्क सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थालाई बुझाउनु पर्नेछ ।

(३) व्यापारिक वा व्यावसायिक रुपमा खानेपानी आपूर्ति गर्न अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले आफ्नो सेवा क्षेत्रभित्र निर्धारित समय तालिका बमोजिम नियमित रुपमा खानेपानी वितरण गर्न नसकेमा त्यसरी खानेपानी वितरण गर्न नसकेको अवधिको शुल्क वा महसुल लिन पाउने छैन ।

(४) उपदफा (१) र (२) मा जुनसुकै व्यवस्था गरिएको भएतापनि उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले सम्बन्धित वडा कार्यालयले गरिव तथा विपन्न भनी पहिचान र सिफारिस गरेका व्यक्ति तथा परिवारलाई धारा र मिटर जडान, शौचालय निर्माण र ढल जडान वापतको शुल्क तथा खानेपानीको महसुल लगायतका सेवामा छुट तथा सहूलियत दिनु पर्नेछ ।

२७. **मिनाहा वा छुट दिन सक्ने** : प्रकोप वा अन्य कुनै विषम परिस्थीका कारण कुनै खास क्षेत्रका उपभोक्ता, गरिव तथा विपन्न परिवार वा सिमान्तकृत परिवारले उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गरेको खानेपानी सेवाको महसुल तिर्न असमर्थ भएमा त्यस्ता उपभोक्ताले तिर्नुपर्ने महसुल घटाउन वा मिनाहा दिन सक्नेछ ।

२८. **असुल उपर गर्न सक्ने** : यस ऐन बमोजिम खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी सेवा उपयोग गरे बापतको महसुल तथा जरिबानाको रकम नबुझाउने उपभोक्ताबाट सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले त्यस्तो रकम प्रचलित कानून बमोजिम असुल उपर गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद ७

खानेपानी तथा सरसफाइको गुणस्तर मापदण्ड सम्बन्धी व्यवस्था

२९. **स्वच्छ र गुणस्तरीय खानेपानी आपूर्ति गर्नु पर्ने** : (१) यस ऐन बमोजिम अनुमति लिनु नपर्ने उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले खानेपानी आपूर्ति गर्दा स्वच्छ र गुणस्तरीय खानेपानी आपूर्ति गर्नु पर्नेछ ।

(२) खानेपानी आपूर्ति गर्दा पानीको गुणस्तर र स्वच्छता कायम गर्नका लागि पानी प्रशोधन गर्नुपर्ने भएमा प्रशोधन गरेर मात्र खानेपानी आपूर्ति गर्नुपर्नेछ ।

३०. **गुणस्तर मापदण्ड तोक्न सक्ने** : (१) खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी सेवाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनमा अवलम्बन गर्नुपर्ने गुणस्तर मापदण्डहरू नेपाल सरकारले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछन् ।

(२) नेपाल सरकारले निर्धारण गरेको न्यूनतम मापदण्ड अन्तर्गत रही सो मापदण्डमा तोकेको गुणस्तरभन्दा न्यून नहुने गरी यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रका लागि खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धमा आवश्यक मापदण्ड तोक्न सक्नेछ ।

(३) उपभोक्ता संस्था र अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले उपदफा (१) र (२) बमोजिम तोकेको गुणस्तर र मापदण्डको पालना गर्नु पर्नेछ ।

(४) कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड अनुरूप हुनेगरी खानेपानी तथा फोहोर पानीको गुणस्तर मापन तथा परीक्षणका लागि प्रयोगशालाको स्थापना तथा सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(५) उपदफा (५) बमोजिम यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले आफै प्रयोगशाला स्थापना गर्न नसकेको अवस्थामा उपभोक्ता संस्था वा कुनै सेवा प्रदायक संस्थाले स्थापना गरेको प्रयोगशालाबाट खानेपानीको गुणस्तर मापन तथा परीक्षण गराउन सक्नेछ ।

३१. **वातावरणीय अध्ययन गर्ने**: खानेपानी तथा सरसफाइसम्बन्धी नयाँ आयोजना निर्माण गर्दा कुनै आयोजनाको वातावरण संरक्षणसम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिम वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गरी स्वीकृत गराउनु पर्ने भएमा सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था तथा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले उक्त कानूनी व्यवस्थाको पालना गर्नु पर्नेछ ।

३२. **नदी तथा ताल तलैयाको जल गुणस्तर मापदण्ड**: सांस्कृतिक, धार्मिक, पर्यटकीय महत्वका क्षेत्र र बस्तीसँग जोडिएका वा विभिन्न स्थानमा रहेका नदी, ताल तलैया, पोखरी, जलाशय तथा कुण्ड वा कुवा र धाराहरूको वातावरणीय स्वास्थ्य र जलको गुणस्तरमा मानव सृजित वा मानवीय क्रियाकलापको कारण परिरहेको वा पर्न सक्ने प्रभाव न्यूनीकरण गरी स्वच्छता र सुन्दरता कायम राख्न नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारले निर्धारण गरेका मापदण्ड समेतलाई आधार मान्दै कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले आवश्यक मापदण्ड बनाई लागु गर्न सक्नेछ ।

३३. **फोहोर पानी प्रशोधन गर्नुपर्ने** : (१) कसैले पनि नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले निर्धारण गरेको मापदण्ड विपरित मानव मलमुत्र सहित वा रहितको फोहोर पानी वा अन्य कुनै पनि प्रकारको ठोस वस्तु ढल निकास प्रणालीमा

विसर्जन गर्न वा मानव मलमुत्रलाई सिधै नदी, खोला, ताल, तलैया, जलाशय वा सार्वजनिक जग्गामा मिसाउन वा पठाउन पाइने छैन ।

(२) कसैले आफूबाट उत्सर्जित फोहोर पानी वा वस्तु ढल निकास प्रणालीमा मिसाउनु पर्ने भएमा प्रशोधन गरी प्रचलित कानून बमोजिम तोकिएको मापदण्डको सीमा भित्र रही मिसाउनु पर्नेछ ।

(३) यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले आफै वा उपभोक्ता संस्थाले यस कनकासुन्दरी गाउँपालिका र अन्य सम्बन्धित निकायको सहयोगमा फोहोर पानी प्रशोधन गर्ने संरचना स्थापना र सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

३४. सरसफाइ तथा स्वच्छता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने : (१) कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले उपभोक्ता संस्था र विभिन्न स्थानीय समुदायसँग सहकार्य तथा समन्वय गरी ग्रामीण तथा शहरी वस्तीलाई स्वच्छ, सफा र सुन्दर बनाई राख्न स्वास्थ्य तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रम तथा अभियान सञ्चालन गर्न वा गराउन सक्नेछ ।

(२) शौचालय निर्माण तथा प्रयोग नगर्ने परिवार वा व्यक्तिका लागि कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले सामाजिक सुरक्षा सेवा र अन्य अनुदानमा अस्थायी रूपमा रोक लगाउन सक्नेछ ।

३५. अनुगमन तथा नियमन : (१) कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारसँगको समन्वयमा उपभोक्ता संस्था तथा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाबाट आपूर्ति भएको खानेपानीको गुणस्तर तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी सेवाको स्तरका बारेमा नियमित रूपमा अनुगमन गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अनुगमन गर्दा कनकासुन्दरी गाउँपालिकाको वातावरण र खानेपानी तथा सरसफाइ विषय हेर्ने पदाधिकारी वा सदस्य तथा अधिकृत वा तोकिएका कर्मचारीले उपभोक्ता संस्था तथा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाद्वारा आपूर्ति गरिरहेको खानेपानी वा विसर्जन गरेको फोहोर पानीको नमूना संकलन तथा परीक्षण गर्न वा अन्य आवश्यक विवरण लिन वा माग गर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (१) र (२) बमोजिम अनुगमनका क्रममा कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी सेवाको स्तरमा सुधार गर्न आवश्यक देखेमा वा खानेपानी तथा फोहोरपानीको नमूना परीक्षण गर्दा गुणस्तर तथा मापदण्ड बमोजिम भएको नपाइएमा सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था तथा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थालाई गुणस्तर तथा मापदण्ड कायम गर्न निर्देशन दिन सक्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम दिइएको निर्देशन पलना गर्नु सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाको कर्तव्य हुनेछ ।

३६. क्षतिपूर्ति भराई दिन सक्ने : (१) उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले तोकिएको मापदण्ड बमोजिमको खानेपानी उपलब्ध नगराएको प्रमाणित भएमा वा त्यस्तो

खानेपानी उपयोग गर्दा उपभोक्ताको स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पर्न गएमा त्यस्तो उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले प्रभावित उपभोक्तालाई प्रचलित कानूनमा निर्धारण गरिए बमोजिमको क्षतिपूर्ति भराई दिनु पर्नेछ ।

(२) कसैले खानेपानी वा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी आयोजना वा सेवा प्रणाली र त्यसको संरचनामा कुनै पनि किसिमको हानी नोक्सानी वा क्षति पुऱ्याएमा सो सम्बन्धी मुद्दा हेर्ने अधिकारीले क्षतिपूर्ति बापत उचित रकम भराई दिन सक्नेछ ।

३७. **कसुर र सजाय:** खानेपानी तथा सरसफाइसम्बन्धी कसुरको निर्धारण र दण्ड सजायसम्बन्धी व्यवस्था खानेपानी तथा सरसफाइसम्बन्धी संघीय कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ८

विविध

३८. **खानेपानी तथा सरसफाइ समन्वय समिति:** (१) कनकासुन्दरी गाउँपालिकाको खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी नीति तथा योजना एवं कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयनका विषयमा ...गाउँपालिकालाई सुझाव दिन र प्रभावकाति ल्याउन, खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी उपभोक्ता संस्था एवं संघ संस्था र निकायहरूसँग समन्वय कायम गर्न र खानेपानी तथा सरसफाइका विषयमा सृजना हुने स्थानीय विवाद समाधानमा सहजीकरण गर्न कनकासुन्दरी गाउँपालिकामा देहाय बमोजिमको एक खानेपानी तथा सरसफाइ समन्वय समिति रहनेछ:

(क)	कनकासुन्दरी गाउँपालिका अध्यक्ष	अध्यक्ष
(ख)	खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्र हेर्ने कार्यपालिकाका सम्बन्धित विषयगत समितिको संयोजक १ र एक जना महिला सदस्य	सदस्य
(ग)	खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता महासंघ नेपालको एक जना स्थानीय प्रतिनिधि,	सदस्य
(घ)	खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छताको क्षेत्रमा कार्यरत एक जना महिला प्रतिनिधि,	सदस्य
(ङ)	कनकासुन्दरी गाउँपालिकाको खानेपानी तथा सरसफाइ हेर्ने शाखा प्रमुख सदस्य सचिव	

(२) उपदफा (१) को खण्ड (घ) र (ङ) बमोजिमका प्रतिनिधिहरूको छनौट कनकासुन्दरी गाउँपालिका प्रमुखले गर्नेछन र निजहरूको कार्य अवधी तीन वर्षको हुनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम गठन हुने समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार कनकासुन्दरी गाउँपालिको कार्यगाउँपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(४) खानेपानी तथा सरसफाइ समन्वय समितिको बैठकको कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(५) समितिको बैठकमा खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छता विषयका विज्ञ र सरोकारवाहरुलाई आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।

३९. खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन:(१)

कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले उपभोक्ता संस्था र सरोकारवाला निकाय तथा संघ संस्थहरुसँग समन्वय, सहकार्य तथा परामर्श गरी नेपाल सरकारले निर्धारण गरेको नीति तथा मापदण्ड अनुसार आफ्नो क्षेत्रका लागि उपयुक्त हुने किसिमको खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी दिर्घकालिन योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्न सक्नेछ । सो दिर्घकालिन योजनाले दिगो विकास लक्षलाई पनि समाबेस गर्नु पर्ने छ ।

(२) खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता सम्बन्धी तर्जुमा गरिएका आयोजनाहरुलाई नेपाल सरकारले तयार पारेको आधिकारिक सूचना व्यवस्थापन पोर्टलमा अद्यावधिक गर्ने तथा नियमित प्रतिवेदन गर्नुपर्नेछ ।

(३) कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले तर्जुमा गरेको खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी योजना कार्यान्वयनका लागि उपभोक्ता संस्था र सम्बन्धित सबै निकाय र सरोकारवालाहरुले सहयोग गर्नुपर्नेछ ।

(४) खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी योजनामा आवश्यकता अनुसार समय समयमा परिमार्जन गर्न सकिनेछ ।

(५) प्रकोप तथा आपतकालिन समयमा खानेपानीको नियमित आपूर्ति गर्न र सरसफाइ तथा स्वच्छता कायम गर्नका लागि यस दफा बमोजिम तर्जुमा गरिने योजनामा विशेष व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

४०. विवरण उपलब्ध गराउने: (१) कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले प्रदेशको सम्बन्धित मन्त्रालय मार्फत वा सिधै देहायको विवरणहरु सम्बन्धित संघीय मन्त्रालय समक्ष वार्षिक रुपमा र आवश्यकता अनुसार उपलब्ध गराउने छ ः

(क) खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिको रुपमा रहेका उपभोक्ता संस्थाहरुको संख्या र सोबाट लाभान्वीत जनसंख्या ।

(ख) अनुमतिपत्र प्रदान गरिएका संगठित संस्थाको संख्या र सोबाट लाभान्वीत जनसंख्या ।

(ग) नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारले माग गरेका अन्य विवरणहरु ।

(२) उपदफा (१) को प्रयोजनका लागि कनकासुन्दरी गाउँपालिकामा खानेपानीको स्रोत र परिमाण, गुणस्तर, लाभान्वित क्षेत्र र खानेपानी तथा सरसफाइ प्रणालीका महत्वपूर्ण तथा मुख्य विषयहरू प्रष्ट रूपमा देखिने गरी राखिने छ र यस्ता विवरणहरू आवश्यकता अनुसार समय समयमा खानेपानी तथा सरसफाइसम्बन्धी विद्युतीय एकिकृत नक्शामा समावेश गर्नका लागि नेपाल सरकारलाई उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।

(३) यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले उपदफा (२) बोजिम राखेको विवरणलाई अनुगमन र विश्लेषणका लागि उपयोग गर्न सकिने छ ।

४१. **पुरस्कारसम्बन्धी व्यवस्था** : खानेपानी तथा सरसफाइ व्यवस्थापनमा उल्लेखनीय योगदान गर्ने व्यक्ति, संघ संस्था वा समुदायलाई यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले आवश्यक पुरस्कारको व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

४२. **निर्देशन दिन सक्ने** : कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले उपभोक्ता संस्था वा अनुमतिपत्र प्राप्त संस्था वा सेवा प्रदायक अन्य संघ संस्थालाई खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी आयोजनाको निर्माण, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन र उपभोक्ता सेवाका विषयमा आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ र त्यस्तो निर्देशनको पालना गर्नु सम्बन्धित सबैको कर्तव्य हुनेछ ।

४३. **अधिकार प्रत्यायोजन** : (१) कनकासुन्दरी गाउँपालिकाको प्रमुख-अध्यक्षले यस ऐन बमोजिम प्राप्त गरेको अधिकार उपाध्यक्ष वा कुनै सदस्य वा प्रशासकीय अधिकृत वा सम्बन्धित कर्मचारीलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्ने छन् ।

(२) यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकामा खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी शाखा स्थापना नभएसम्म यस ऐन र सो अन्तर्गत तर्जुमा हुने नियम, निर्देशिका, कार्यविधि र मार्गदर्शन बमोजिम गर्नुपर्ने कार्यहरू वातावरण सम्बन्धी शाखाबाट सम्पन्न गर्न सकिनेछ ।

४४. **नियम, निर्देशिका, कार्यविधि र मार्गदर्शन बनाउन सक्ने** : यस ऐनमा गरिएका व्यवस्थाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले आवश्यक नियम, निर्देशिका, कार्यविधि र मार्गदर्शन बनाउन सक्नेछ । गाउँपालिकाले खानेपानीको गुणस्तर अनुगमन, सुरक्षित खानेपानी समुदायको विकास र घोषणा गर्ने, खुला दिसामुक्त स्थितिको अनुगमन गर्ने, मानिसहरूको खानेपानी सरसफाइ र स्वच्छताका आवश्यकताहरू पूरा गर्ने उद्देश्यले, कसैलाई पनि पछि नछाड्नका लागि विशेष परिचालन कार्यविधिहरू बनाउन सक्नेछन्

४५. **बचाउ तथा खारेजी र बाझिएमा गर्ने** :

(१) यस कनकासुन्दरी गाउँपालिकाले खानेपानी तथा सरसफाइका विषयमा यस अघी कार्यविधि वा अन्य आधारमा गरेका कार्यहरू यसै ऐन बमोजिम भए गरेको मानिने छ ।

(२) यो ऐन वा यस ऐनमा गरिएका व्यवस्थाहरु संघीय तथा प्रदेश कानूनमा गरिएका व्यवस्थाहरुसँग बाझिन गएमा बाझिएको हदसम्म यो ऐनका सम्बन्धित दफाहरु निष्कृय रहने छन् ।

अनुसूचीहरू

अनुसूची १ खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिको वधानको नमुना

खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिको

विधान

प्रस्तावना

स्वच्छ खानेपानी र स्वस्थ वातवरणको समस्या र आवश्यकतालाई ध्यानमा राखेर उपलब्ध सिमित श्रोत र साधनबाट निर्माण हुने आयोजनाहरूको दिर्घकालीन उपयोग गराई बासिन्दाहरूलाई खानेपानी सुविधा पुर्याउन सरसफाइको स्तर बृद्धि गराउन र जीवनस्तर उठाउन मद्दत पुर्याउने उद्देश्यले कर्णाली प्रदेश जुम्ला जिल्ला कनकासुन्दरी गाउँपालिका वडा नं का स्थानीय खानेपानी उपभोक्ता तथा खानेपानी तथा सरसफाइ सरसफाइ समूहको आपसी सरसल्लाह र सहमतीमा उपभोक्ता समिति गठन गरी आयोजनालाई स्थायीत्व दिनको लागि यो विधान तयार गरी जारी गरिएको छ ।

१ .**संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** यो विधानको नाम छ्याम खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिको विधान रहेको छ ।

क मा रहनेछ । ठेगाना: (

खअनुसार जलश्रोत समितिमा दर्ता २०५५ तथा नियमावली २०४९ यो विधान जलश्रोत ऐन (भएको मिति देखि प्रारम्भ भएको मानिनेछ ।

१ .**परिभाषा:** विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यो विधानमा उल्लेख भएको शब्दहरूले निम्न बमोजिमको अर्थ बुझाउने छ ।

विधान भन्नाले खानेपान (की उपभोक्ता समितिको विधान लाई जनाउने छ ।.....

खसमिति भन्नाले यस विधान बमोजिम गठन भएको खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता (समिति भन्ने सम्झनु पर्दछ ।

गआयोजना क्षेत्र भन्नाले आयोजना लागु भई उक्त आयोजनाबाट प्रत्यक्ष लाभ पुर्याउने क्षेत्र मात्र (सम्झनुपर्दछ ।

घअध्यक्ष भन्नाले यो विधान बमोजिम गठन भएको समितिको अध्यक्ष भन्ने जनाउँछ । (

ङउपाध्यक्ष भन्नाले यो विधान बमोजिम गठन भएको समितिको उपाध्यक्ष भन्ने जनाउँछ । (

चकोषाध्यक्ष भन्नाले यो विधान बमोजिम गठन भएको समितिको कोषाध्यक्ष भन्ने जनाउँछ । (

छ सचिव (भन्नाले यो विधान बमोजिम गठन भएको समितिको सचिव भन्ने जनाउँछ ।

जसदस्य भन्नाले यो विधान बमोजिम गठन भएको समितिको सदस्य भन्ने जनाउँछ । (

झ ,उपाध्यक्ष ,पदाधिकारी भन्नाले यो विधान बमोजिम गठन भएको समितिको अध्यक्ष (सचिव र सदस्य पलहरूलाई जनाउँछ । ,कोषाध्यक्ष

जको (ष भन्नाले समितिले उपभोक्ताबाट संकलन गरेको रकम र आयोजना सम्बन्धी कामबाट प्राप्त वा अन्य श्रोतहरूबाट प्राप्त भएको रकमलाई जनाउँछ ।

टबर्ष पुरा भएको एक १८ उपभोक्ता समूह भन्नाले ओगट्ने क्षेत्र भन्नेको प्रत्येक घरधुरीबाट (जनाका दरले बनेको उपभोक्ताहरूको समूहलाई जनाउँछ ।

ठसहयोगी संस्था भन्नाले आयोजना छनौट देखि लिएर डिजाइन लागत इष्टिमेट तयार पारी (निर्माण कार्यमा आर्थिक तथा प्राविधिक रूपले सहयोग गर्ने सरकारी वा गैरसरकारी संस्थालाई नाउँछ ।

उपभोक्ता समिति र समूह:

३ समितिको उद्देश्य: समिति गठनको देहाय बमोजिम .उद्देश्यहरू रहनेछन् ।

क) सम्बन्धित क्षेत्रमा निर्माण हुन लागेको वा सम्पन्न भएको खानेपानी आयोजनाको संरक्षण एवं सम्बर्धन गर्ने

ख) आयोजना निर्माण वापत रकमको सचित परिचालन गर्ने ।

ग) आयोजना मर्मत सम्भार तथा सुचारू गर्नको निमित्त उपभोक्ताहरूसंग नियमित रूपमा रकम संकलन गरस् समितिको कोषमा जम्मा गर्ने ।

घ) उपयुक्त एवं भरपर्दो किसिमको खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाको स्थापना संचालन मर्मत सम्भार एवं विकास गर्ने ।

ङ) आयोजना मर्मत सम्भार तथा रेखदेखकोनिमित्त उपभोक्ता समितिकै श्रोतबाट पारिश्रिमक दिने गरी आवश्यक मर्मत सम्भार कार्यकर्ता अनिवार्य रूपमा राखी नियमित रूपमा आयोजनाको रेखदेख गर्न लगाउने ।

च) सहयोगी संस्था (सरकारी वा गैरसरकारी निकाय) लाई समुदाय परिचालन एवं आवश्यक जनसहभागिताको व्यवस्था गर्न गराउन सहयोग गर्ने ।

छ) खानेपानी सम्बन्धि कुनै विवाद आएमा समाधान गर्ने गराउने ।

ज) स्वास्थ्य तथा सरसफाई बारे उपभोक्ताहरूलाई सचेत गराउने तथा जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने ।

झ) उपयुक्त व्यवस्थापनको कमी कमजोरीका कारण खानेपानी आयोजनालाई हानी नोक्सानी भै सेवा बन्द भएमा पूर्ण रूपले जम्मेवारी हुने

ञ) आयोजना सम्बन्धी अन्य आवश्यक कार्य गर्न ।

४ उपभोक्ता समूहको भेला .

क) साधारणतया उपभोक्ता समूहको भेला कम्तीमा बर्षको २ पटक हुनेछ ।

ख) आयोजना क्षेत्रको २० प्रतिशत सदस्यहरूले अध्यक्षसमक्ष लिखित अनुरोध गरेमा वा समितिका सम्पूर्ण सदस्यको बहुमतले उपभोक्ता समूहको भेला बेलायन अध्यक्ष समक्ष लिखित अनुरोध गरेमा अध्यक्षले ७ दिनभित्र उपभोक्ता समितिको भेला गराउनु पर्नेछ ।

ग) उपभोक्ता समितिको भेला हुने मिति, समय र स्थान अध्यक्षले तोके बमोजिम हुनेछ ।

घ) उपभोक्ता समूहको भेलाको अध्यक्षता समितिको अध्यक्षले निजको अनुपस्थितीमा उपाध्यक्षले र जिनको अनुपस्थितीमा समितिका सदस्यहरूले आफूमध्येबाट छानेको सदस्यले गर्नेछ ।

ङ) उपभोक्ता समितिको भेला ३ दिन अगावै सबै उपभोक्ताहरूलाई भेला हुने स्थान समय मिति र सो भेलामा छलफल हुने विषय खुलाइ सार्वजनिक रूपमा जानकारी दिइनेछ ।

च) साधारणसभाको लागि सम्पूर्ण उपभोक्ता संख्याको ५० प्रतिशत उपस्थितिलाई गणपुरक संख्या मानिनेछ ।

छ) पहिलो पटक सुचना दिई भेलामा बस्दा गणपुरक संख्या नपुग भएमा दोस्रो पटक ३ दिनको म्याद दिई पुनःसुचना दिइनेछ ।

ज) यसरी गणपुरक संख्या नपुगी दोस्रो पटकको सूचना बमोजिम भेला हुँदा कुल उपभोक्ता संख्याको २५ प्रतिशत उपभोक्ताहरूको उपस्थितिलाई गणपुरक संख्या पुरा भएको मानिनेछ ।

झ) अन्यथा उल्लेख भए बाहेक कुनै पनि निर्णय उपस्थित सदस्यहरूको बहुमतबाट गरिनेछ ।

ञ) पहिलो पटकको भेला गाउँपालिकाको अग्रगामित्वमा बस्न सक्नेछ ।

ट) भेलामा सम्भव भएसम्म गाउँलिकाका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष तथा वडाका अध्यक्षलाई आमन्त्रित गर्न सकिनेछ ।

५ उपभोक्ता समूहको काम कर्तव्य र अधिकार .

क) आयोजना निर्माण संचालन र मर्मत सम्भारका लागि आवश्यक विधान पारित गरी लागु गराउने ।

ख) उपभोक्ता समूहको भेलाद्वारा उपभोक्ताहरू मध्येबाट समितिको पदाधिकारीहरू तथा सदस्यहरूको छनौट गर्ने ।

ख) समितिको खर्च लेखापरीक्षण प्रतिवेदन स्वीकृत गर्ने ।

घ) आयोजनाको आर्थिक श्रोतको आधारमा उपभोक्ता समितिले तयार गरी पेश गरेको वार्षिक आय व्ययको अनुमान स्वीकृत गर्ने ।

ङ) आयोजनाको दीर्घकालीन संचालनका लागि आवश्यक पर्ने काम कार्यवाहीमा समितिलाई सहयोग पुर्याउने ।

६ खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समिति गठनः .

क) आयोजना क्षेत्रभित्रका उपभोक्ताहरूको भेलाले सबै धाराबाट प्रतिनिधित्व हुने गरी आफूमध्येबाट एक खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समिति गठन गर्नेछ । सो समितिको पदाधिकारीमध्ये कम्तीमा एकजना महिला प्रतिनिधित्व समेत सम्पूर्ण सदस्य संख्याको न्यूनतम

३३ प्रतिशत (एक तिहाई) महिला प्रतिनिधित्व हुनुपर्नेछ। यसरी समिति गठन गर्दा सो क्षेत्रमा सम्पूर्ण उपभोक्ताहरू मध्ये ५० प्रतिशत भन्दा बढी घरधुरीका उपभोक्ताहरूको उपस्थितिबाट छनौट भएको हुनुपर्नेछ। आयोजनाको साइज अनुसार ५ देखि ९ सदस्यीय उपभोक्ता समिति गठन गर्न सकिनेछ।

ख) यसरी गठित समितिका पदाधिकारीहरू र सदस्यहरू निम्न बमोजिम हुनेछन्।

- १) अध्यक्ष १ जना
- २) उपाध्यक्ष १ जना
- ३) कोषाध्यक्ष १ जना
- ४) सचिव १ जना
- ५) सदस्य बढीमा ५ जनासम्म

ग) उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीहरूको पदावधि चार वर्षको हुनेछ र कुनै पदाधिकारी पुनः छनौट हुन सक्नेछ।

७ खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीहरूको योग्यता: .

क) परिसक्क सक्रिय र समितिको कामको लागि समय दिन सक्ने।

ख) विभिन्न उपभोक्ता समूहको प्रतिनिधित्व गर्न सक्ने।

ग) उपभोक्ताहरूलाई संगठन गर्न सक्षम भएको।

घ) गाउँले वा उपभोक्ताहरूको आदार विश्वास प्राप्त भएको।

ङ) आफ्नो घर आँगन सरसफाइ गर्ने वानी भएको चर्पी बनाउने वा चर्पी बनाउन जोस जाँगर भएको फोहोर मैलाको उचित तरीकाबाट तह लगाउने जस्ता स्वास्थ्य तथा सरसफाइको काममा सधैं अगुवा भै गाँउलेहरूको बीच उदाहरणको रूपमा प्रस्तुत हुन सक्ने।

च) तल्लिममा सहभागी हुन सक्ने खानेपानी आयोजनाको तर्जुमा निर्माण कार्य संचालन तथा मर्मत सम्भार सम्बन्धी कार्य तथा अनुगमन जस्ता विभिन्न कार्यका लागि जिम्मेवारी वहन गर्न सक्ने।

छ) साधारण लेखपढ गर्न सक्ने हुनुपर्नेछ।

८ समितिका पदाधिकारीको अयोग्यता: .

क) मानसिक वा शारीरिक रूपले अस्वस्थ भएको।

ख) नैतिक पतन देखिने फौजदारी अभियोगमा सजाय पाएको।

९ उपभोक्ता समितिको भेला तथा बैठक: .

क) उपभोक्ता समितिको भेला कम्ती १ महिनाको १ पटक बस्नेछ। आवश्यकता अनुसार थप भेला राख्न सकिनेछ।

ख) समितिको भेला अध्यक्षले तोकेको समय मिति र स्थानमा सचिवले बोलाउनेछ।

ग) समितिको भेलाको अध्यक्षता अध्यक्षले निजको अनुपस्थितीमा उपाध्यक्षले र निजको अनुपस्थिती रहेमा समितिको भेलामा उपस्थित सदस्यहरूले आफू मध्येबाट छानेको सदस्यले गर्नेछ।

- घ) समितिको भेलामा ५० प्रतिशत सदस्यहरूको उपस्थितिलाई गणपुरक संख्या मानिनेछ ।
- ङ) उपभोक्ता समितिको भेलाको सूचना भेला बसु भन्दा कम्तीमा ३ दिन अगावै समितिका सदस्यहरूलाई दिनुपर्नेछ ।
- च) पहिलो पटक सूचना गरी बसेको उपभोक्ता समितिको भेलामा गणपुरक संख्या नपुगेमा दोस्रो पटक पुनः ३ दाको सूचना गरिनेछ ।
- छ) दोस्रोपटक सूचना गरी बोलाइएको भेलामा ३५ प्रतिशत सदस्यको उपस्थितिलाई गुणपुरक संख्या मानिनेछ ।
- ज) अन्यथा उल्लेख भए बाहेक कुनै पनि निर्णय उपस्थित सदस्यको बहुमतबाट गरिनेछ ।
- झ) भेला सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गर्नेछ ।

१० विशेष भेलाको व्यवस्था: .

३५ प्रतिशत भन्दा बढी सदस्यले अध्यक्ष समक्ष लिखित अनुरोध गरेमा अध्यक्षले ७ दिनभित्र विशेष भेला बोलाउनेछ ।

११ उपभोक्ता समितिको काम कर्तव्य र अधिकारी: .

उपभोक्ता समितिको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।

- क) उपभोक्ता समूहको भेलाले पारित गरेको निर्णयहरू सम्बन्धित सहयोगी संस्थाहरूमा पठाउने र सो को कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।
- ख) समितिको प्रतिनिधित्व गरी आयोजनाको सम्झौता गर्ने ।
- ग) नेपाल सरकार तथा दातृ संस्थाबाट उपलब्ध साधन श्रोतको परिचालनको साथै आयोजनालाई सहयोग गर्ने ।
- घ) आयोजनाको निर्माण अवस्था देखि नै व्यवस्थित रूपमा सरसफाइ कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने गराउने ।
- ङ) आयोजना शुरू हुँदा देखि नै आवश्यक मात्रामा जनसहभागिता जुटाउने व्यवस्था मिलाउने ।
- च) मर्मत सम्भार कोष खडा गर्नको लागि आयोजनाको प्रतिधारा न्यूनतम रू. १००० का दरले उपभोक्ताहरूबाट संकलन गर्ने ।
- छ) आयोजनाको मर्मत सम्भार गर्न तथा मर्मत सम्भार कार्यकर्ता परिचालन गरी आयोजना सुचारू रूपले संचालन गर्नको लागि उपभोक्ताहरूसंग नियमित रूपले प्रत्येक महिना रकम संकलन गरी समितिको कोषमा गर्ने ।
- ज) आयोजनाको मूल जग्गा तथा पाइप लाइन सम्बन्धी वा अन्य कुनै कुराको विवाद उठेमा सोको समाधान गर्ने र सोको जानकारी सम्बन्धित संस्थामा दिने ।
- झ) समितिले आफ्नो कार्य नियमित एवं सुचारू रूपले संचालन गर्न आवश्यकता परेमा आफ्नो मातहतमा उपसमिति गठन गर्न सक्नेछ ।
- ञ) आयोजना सुचारू रूपले संचालन गर्न तथा रेखदेख गर्नका लागि आवश्यक संख्यामा मर्मत सम्भार कार्यकर्ताको छनौट गर्ने र निजको पारिश्रमिक तोक्ने तथा सोको जानकारी सम्बन्धित सहयोगी संस्थामा दिने ।

- ट) आयोजनाको हस्तारण भैसकेपछि थप धाराहरूको माग भै आएमा पानीको स्रोत प्राप्त भै पानी संचालनमा कुनै बाधा नपर्ने भएमा समितिको भेलाबाट निर्णय गराई सम्बन्धित सहयोगी संस्थाबाट स्वीकृत लिई थप धारा दिन सक्नेछ ।
- ठ) आयोजनाको हानी नोक्सानी गर्ने व्यक्तिलाई उचित कार्यवाही गर्ने र दण्ड जरिवना तोक्ने ।
- ड) आयोजनामा प्राकृतिक प्रकोप जस्तै: भुकम्प बाढी पहिरो आदिले क्षति गरेमा मर्मत गरी सोको सम्बन्धीत सहयोगी संस्थालाई जानकारी दिने र समितिले गर्न नसक्ने भएमा पुनः निर्माणका लागि सम्बन्धित निकायमा माग गर्ने ।
- ढ) स्वास्थ्य तथा सरसफाइका बारे उपभोक्ताहरूलाई सचेत गराउने तथा सो बारे जनचेतना अभिवृद्धि गर्न आवश्यक कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- ण) आयव्ययको हिसाव किताव राम्रोसंग राखी वार्षिक रूपमा लेखा परिक्षण गराउने र सोको अनुमोदन लागि उपभोक्ता समितिको भेलामा राख्ने र त्यसको जानकारी सम्बन्धित सहयोगी संस्थालाई पठाउने ।
- त) समितिको कोष व्यवस्थित बनाउन बैंकमा खाता खोली रकम जम्मा गर्ने र आवश्यक परेको बेलामा समितिबाट निर्णय गराइ झिक्ने ।
- थ) समितिको कुनै पद रिक्त हुन आएमा उपभोक्ता समूहको भेला नभएसम्मका लागि उपभोक्ता समिति मध्येबाट समितिको भेलाले त्यस्तो पदमा मनोनित गर्ने र पछि उपभोक्ता समूहको भेलाबाट सोको अनुमोदन गराउने ।
- द) यी माथि उल्लेख गरिएको बाहेक समितिको अन्य काम कर्तव्य र अधिकार उपभोक्ता समूहको भेलाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

१२ पदाधिकारीको काम कर्तव्य र अधिकार: .

१२ अध्यक्ष: १.अध्यक्षको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।

- क) उपभोक्ता समूह र उपभोक्ता समितिको भेलाको अध्यक्षता गर्नु प्रत्येक निजी वा सार्वजनिक धाराबाट पानी महशुल संकलन गर्ने र सो रकमको कोष बाँधी आयोजना संचालन समेत सम्भार कार्यमा प्रयोग गर्ने ।
- ख) उपभोक्ता समूह र उपभोक्ता समितिको भेला हुने मिति समय रस्थान तोक्ने आयोजना निर्माण मर्मत अविधमा उपभोक्ता समितिले गरेको कार्यको सहयोगी संस्थाबाट भएको भुक्तानी विवरण निर्माण सामग्री कामदारहरूको ज्याला भुक्तानी विवरण राट्रे तथा भुक्तानी भएको रकम कोषमा जम्मा गर्ने ।
- ग) आयोजना समितिको भेलामा मत बराबर भएमा निर्णायक मत दिने ।
- घ) आयोजना बारे दैनिक जानकारी राख्ने ।

ड) आफ्नो समूहका उपभोक्ताहरूसंग सम्पर्क राखी आयोजना सम्बन्धि जानकारी लिने दिने र भेलालाई जानकारी गराउने ।

च) समय समयमा सहयोगी संस्थालाई आयोजनाको अवस्थाको बारेमा जानकारी गराउने ।

१२ उपाध्यक्ष: २.उपाध्यक्षको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।

क) अध्यक्षको अनुपस्थितिमा अध्यक्षले सम्हालेको सम्पूर्ण कार्य गर्ने ।

ख) अध्यक्षलाई कार्य सम्पादनमा सहयोग गर्ने ।

ग) अध्यक्षको निर्देशानुसार आयोजनाको स्थायीत्वको लागि विभिन्न कार्य गर्ने ।

घ) आफ्नो समूहका उपभोक्ताहरूसंग सम्पर्क राखी आयोजना सम्बन्धि जानकारी लिने दिने र भेलालाई जानकारी गराउने ।

१२ कोषाध्यक्ष: ३.कोषाध्यक्षको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।

क) अध्यक्षको निकटम सम्पर्कमा रहि कार्य गर्ने ।

ख) समितिको नाममा जम्मा हुन आएको चल अचल नगद जिन्सी सम्पत्तिको जिम्मा लिइ त्यसको हिसाब किताब तथा श्रेस्ता अद्यावधिक राख्ने ।

ग) समितिको आर्थिक बारोबारको रेखदेख र नियन्त्रण गर्ने ।

घ) प्रत्येक महिनाको आम्दानी र खर्चको विवरण तयार गरी राख्ने ।

ड) प्रत्येक वर्ष कम्तीमा कर्षको एक पटक उपभोक्ता समूहको भेला गराइ योजनाको आम्दानी खर्चको विवरण जानकारी गराइ खर्चको अनुमोदन गराउने ।

च) अध्यक्षसंग संयुक्त दस्तखतमा बैंकमा समितिको खाता खोली संचालन गर्ने ।

छ) खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना संचालनमा नियमानुसार उपभोक्ता समितिको दायित्व पुरा गर्न श्रोत परिपालन गर्ने काम लगायत अन्य काममा अध्यक्षलाई सहयोग र सल्लाह दिने ।

ज) आफ्नो समूहमा उपभोक्ताहरूसंग सम्पर्क राखी आयोजना सम्बन्धि समय समयमा जानकारी लिने दिने र भेलालाई जानकारी गराउने ।

झ) अन्य आवश्यक तोकिएको काम गर्ने ।

१२ सचिव: ४.सचिवको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।

क)समितिके निर्णय बमोजिम उपभोक्ता समूहको भेला बोलाउने ।

ख) अध्यक्षको आदेश बमोजिम उपभोक्ता समितिको भेला बोलाउने ।

ग) उपभोक्ता समिति तथा समूहको भेलाको छलफल तथा निर्णयहरूको अभिलेख राख्ने ।

घ) उपभोक्ता समिति तथा समूहको भेलाको निर्णयहरू प्रमाणित गर्ने ।

ड) उपभोक्ता समितिको भेलामा समितिको वार्षिक प्रतिवेदन पेश गर्ने ।

च) विधान नीति र निर्णय अनुरूप उपभोक्ता समितिको तर्फबाट लेखापढी गर्ने ।

छ) आफ्नो समूहमा उपभोक्ताहरूसंग सम्पर्क राखी आयोजना सम्बन्धि समय समयमा जानकारी लिने दिने र भेलालाई जानकारी गराउने ।

ज) उपभोक्ताको हितलाई ध्यानमा राखी अध्यक्षले तोकेको वा निजको अनुमति लिई अन्य आवश्यक कार्य गर्ने ।

१२ सदस्यः ५. सदस्यको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।

- क) समितिको भेलामा सक्रिय रूपमा भाग लिने ।
- ख) अध्यक्षको निर्देशानुसार आयोजनाको स्थायित्वको निमित्त कार्य गर्ने ।
- ग) आफ्नो समूहमा उपभोक्ताहरूसंग सम्पर्क राखी आयोजना सम्बन्धि समय समयमा जानकारी लिने दिने र भेलालाई जानकारी गराउने ।
- घ) आयोजना सम्बन्धि कुनै समस्या आइपरेमा उचित तवरले समाधान गर्न प्रयत्न गर्ने ।
- ङ) समिति र उपभोक्ता समूहको भेलाले निर्णय गरेका कुराहरू कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्ने ।

१२ सल्लाहकारको व्यवस्थाः .६.

उपभोक्ता समितिको भेलाले सम्बन्धित आयोजना भित्रका उपभोक्ताहरू वा आयोजना भित्रका उपभोक्ताहरू नभएका तर गाउँमा प्रतिष्ठित सल्लाह लिन आवश्यक ठानेर राख्न चाहेमा बढीमा ३ जना सम्म सल्लाहकार सख्न सक्नेछन् । तर यस्ता सल्लाहकारहरूको निर्णय गर्ने अधिकार भने हुने छैन ।

१३ कोषको व्यवस्थाः .

समितिको कोषको व्यवस्था देहाय बमोजिम हुनेछ ।

- क) समितिको कुनै श्रोतबाट प्राप्त चन्दा पुरस्कार आर्थिक सहायता तथा अनुदान रकम ।
- ख) दण्ड जरिवानाबाट यठेको रकम ।
- ग) समितिले प्राप्त गरेको ऋण ।
- घ) उपभोक्ताबाट उठेको पानी महशुल लगायत अन्य रकम ।
- ङ) निर्माणा वा अन्य श्रोतबाट आयोजनाका बचत भएको रकम वा अन्य श्रोतबाट प्राप्त रकम ।

१४ मर्मत सम्भार कोषः .

- क) प्रति धारा न्यूनतम रू १००० उपभोक्ताहरूबाट संकलन गरी एक मर्मत सम्भार बो खडा गरिनेछ ।
- ख) यो कोषको रकम मुद्यती खातामा राखी यसको ब्याजबाट आएको रकम साधारण कोषमा दाखिला गरी अत्यावश्यक भएमा मर्मत सम्भारको लागि झिक्न सकिनेछ ।

१५) साधारण कोष .बचत चालुखाता (

- क) आयोजनाको कार्य संचालनका लागि मर्मत सम्भार कोषको ब्याजबाट प्राप्त रकम तथा जानी महशुल उठाई प्राप्त गरेको रकम लगायत अन्य श्रोतबाट प्राप्त रकम जम्मा गरी एक साधारण कोष खडा गरिनेछ ।
- ख) समितिको तर्फबाट गरिने सबै खर्च यस कोषबाट व्यहोरिने छ ।
- ग) यो कोषको संचालन समितिका अध्यक्ष, कोषाध्यक्ष र सचिवको संयुक्त दस्तखतबाट हुनेछ ।

१६ चल अचल सम्पत्तिः .

उपभोक्ता समिति एक अविच्छिन्न उत्तराधिकारी भएको हुँदा आयोजना निर्माण हुनु अघि र पछि समितिको नाममा प्राप्त सबै प्रकारको चल र अचल सम्पत्ति उपर समितिको स्वामित्व हुनेछ ।

१७ लेखापरिक्षण: .

क) समितिको खर्चको लेखा परिक्षण प्रत्येक वर्षको आश्विन महिना भित्र उपभोक्ता समितिको भेलाले नियुक्त गरेको लेखा परीक्षकबाट गराइनेछ ।

ख) लेखापरिक्षणको प्रतिवेदन अनिवार्य रूपमा गाउँपालिका र वडा कार्यालयमा पठाइनेछ ।

१८ अविश्वासको प्रस्ताव: .

क) समितिको कुनै वा सबै पदाधिकारी विरुद्ध पद अनुसारको ख आचरण नगरेको भनी उपभोक्ता समूहका २५ प्रतिशत ले लिखित निवेदन समितिमा दएता गरेमा अध्यक्षले निवेदन दर्ता भएको ७ दिन भित्र उपभोक्ता समूहको भेला बोलाउनेछ र सो भेलामा खानेपानी योजनाबाट लाभान्वित हुने कम्तीमा ५० प्रतिशत घरधुरी संख्याको सदस्य उपस्थित हुनु पर्नेछ । यसरी उपस्थित सदस्यले २/३ बहुमतले सो पारित गरेमा निज पदाधिकारी आफ्नो पदबाट हट्नेछ ।

ख) तर उपभोक्ता समूह वा समितिले अविश्वासको प्रस्ताव राखेको त्यस्तो पदाधिकारीलाई आफ्नो सफाई पेश गर्ने मौका दिइनेछ ।

१९ सदस्यबाट मुक्त हुने अन्य अवस्था: .

क) मृत्यु भएमा ।

ख) बसाई सरी अन्यत्र गएमा ।

ग) कुनै पदाधिकारी मनासिव कारण नदेखाइ विना सूचना लगातार ४ पटकसम्म समितिको भेला तथा बैठकमा अनुपस्थित भएमा त्यस्तो पदाधिकारीलाई समितिको निर्णय अनुसार पदबाट मुक्त गर्न सकिनेछ ।

घ) कुनै पदाधिकारी आफ्नो पदबाट हट्न चाही अध्यक्ष समक्ष राजिनामा पेश गरेमा तथा त्यस्तो राजिनामा समितिको बहुमतबाट स्वीकृत भएमा ।

२० समिति . भंग हुन सक्ने अवस्था:

उपभोक्ता समूहको भेलामा उपस्थित ५० प्रतिशत भन्दा बढी घरधुरी संख्याको उपभोक्ताहरू मध्ये दुई तिहाइ उपभोक्ताहरूको सहमतिबाट समितिले राम्रो काम गरेको छैन भन्ने टानेर हालको उपभोक्ता समिति भंग गर्ने निर्णय गरेमा समिति भंग हुनेछ । तर कुनै आयोजनाको काममा बाधा पर्न नदिन तुरून्त सोहि भेलाले अर्को समिति गठन गर्नेछ ।

२१ विधान संशोधन तथा नियमावली तर्जमा: .

क) यस विधानमा दफाहरू आवश्यकता अनुसार संशोधन गर्नु परेमा समितिले संशोधन गरी उपभोक्ता समूहको भेलाद्वारा अनुमोदन गराउनु पर्नेछ । यसरी उपभोक्ता समूहको बहुमतले पारित गरेको संशोधन सम्बन्धी प्रस्ताव स्थानीय गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयले स्वीकृत गरेको मिति देखि लागु हुनेछ ।

ख) समितिले यो विधान बमोजिमको उद्देश्य प्राप्त गर्न अन्य नियम आफै बनाउन सक्नेछ ।

ग) यो विधान प्रारम्भ हुँदा बहाल रहनेको समिति यसै विधान बमोजिम गठन भएको मानिनेछ ।

२२खारेजी बचाउ .:

- क) यो विधान पारित भइ लागु हुन अगाडी उपभोक्ता समितिको भेलाबाट निर्णय भई सम्पादन भएका कार्यहरू यसै विधान बमोजिम भए गरे सरह मानिनेछ ।
- ख) यस विधान अन्तर्गत गठित समिति आयोजना संचालन रहने अविधभर कायम रहनेछ ।
- ग) कुनै परिस्थितिमा समिति कायम रहन नसक्ने अवस्था आइपरेमा समितिको सम्पूर्ण चल अचल सम्पत्ति नेपाल सरकारको हुनेछ ।
- घ) यस विधान नभएको वा प्रचलित नेपाल कानूनसंग बाझिएको हकमा प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम र अरू कुराका हकमा यसै विधान बमोजिम हुनेछ ।

२३ आयोजना सम्बन्धी सक्षिप्त परिचय: .

- क) आयोजनाको नाम
.....
- ख) आयोजनाको क्षेत्र: गाउँपालिका वडा नं.....
- ग) मुहानको नाम ठेगाना
.....
- घ) पानी उपभोग गर्ने घर संख्या
.....
- ङ) पानी उपभोग गर्ने वर्तमान जनसंख्या महिला.....पुरूष..... जम्मा
- च) सहयोगी संस्थाको नाम तथा ठेगाना
.....

अनुसुचिहरू

१. उपभोक्ता समितिको छाप ।
२. उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीहरूको नामावली र ठेगाना ।
३. खाता संचालन गर्ने बारे उपभोक्ता समितिको बैठकको निर्णय प्रतिलिपी ।

अनुसुचि १

खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिको

छाप

स्था: २०.....

लोगोमा हल्ने:

माथि खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समिति

तल जिल्ला..... गाउँपालिका

अनुसुचि २

.....खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीहरूको नामवली

सि.नं.	नाम थर,	पद	लिंग	ठेगाना	दस्तखत
१		अध्यक्ष			
२		उपाध्यक्ष			
३		कोषाध्यक्ष			
४		सचिव			
५		सदस्य			
६		सदस्य			
७		सदस्य			
८		सदस्य			
९		सदस्य			